

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարվանը 6 ռուբլի:
Առանձին համարները 7 կոպեկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Մեր հասցեն. Тифлисть. Редакция «Мшакъ».

կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Տ է Լ Է Ք օ Ն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրությունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերէն):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են

խրաբանչիւր բառին 2 կոպեկ:

Տ է Լ Է Ք օ Ն № 253.

Հ ի Մ Ն Ա Գ Ի Ր Գ Ի Դ Ո Ր Ա Ր Ծ Ր Ո Ւ Ն Ի

Շ Ա Ր Ո Ւ Ն Ա Կ Վ Ո Ւ Մ Է

„ՄՇԱԿ“

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

«ՄՇԱԿ» տարեկան գինը՝ թէ՛ Ռուսաստանում և թէ՛ արտասահմանում 10 ռուբլի, տասն և մէկ և տասն ամսական՝ 9 ռ., ինն և ութ ամսական՝ 8 ռ., եօթ ամսական՝ 7 ռ., վեց ամսական՝ 6 ռ., հինգ ամսական՝ 5 ռ., չորս ամսական՝ 4 ռ., երեք ամսական՝ 3 ռ., երկու ամսական՝ 2 ռ., ամսական 1 ռուբլի:

Գրվել «ՄՇԱԿ» կարելի է ԽՊԱԿԱՐԱՍՏԱՆԸ:

Օտարաբարդացիները պէտք է դիմեն հետևեալ հասցեով՝ Тифлисть. Редакция «МШАКЪ»: Իսկ արտասահմանից՝ Tiflis. Rédaction «MSCHAK»:

ԲՈՎԱՆՆԻԱԿՈՒԹԻՒՆ

Էլի մի քայլ. Ասպարէզ է բացվում.—Ներքին Տեսչական Ինքնակառավարման մէջ, Մատենագրութիւն. Համակրելի նախաձեռնութիւն. Նամակ Աստղաբանից. Նամակ Արմատի-րից. Նամակ Խմբագրութեան. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Վերջին տեղեկութիւններ. Կողմերի Բողոք-Ասիայում. Տրամադարի հարցը. Արտաքին լուրեր.—ՀՆՈՒՍ-ԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱ-ԿԱՆ. Նամակ Թիւրքիայից. Ժողովրդական կերթութիւնը Միացեալ Նահանգներում:

ԷԼԻ ՄԵՒ ՔԱՅԼ

Երկրագործութեան միջնարդութեան ուրուշումը՝ բանալ Թիֆլիսում գիւղատնտեսական և միջնակարգ դպրոց, մի նոր քայլ է, որ մտնելու է Կովկասի Ժողովուրդը նրա փայփայած մտքին՝ ունենալ մի բարձրագոյն մասնագիտական դպրոց:

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐԿԻԱՅԻՅ

Վան, փետրվարի 1-ին

Այժմ Վանի մէջ հանրային ուղղորդութիւն գրաւող խնդիրը՝ աղքատները և զանազան համար ձեռք առնուած միջոցներն են: Այդ մասին մի քանի տեղեկութիւններ—կը յուսանք—պիտի հետաքրքրեն ձեզ:

Տարիէ մը աւելի էր որ առևտուրը զգալապէս զարգացած լինելով՝ մեր Ժողովրդի անտեսական վիճակը օրէցօր կը վատթարանար: Անցեալ նոյեմբերէն ի վեր ալ անապահովութեան պատճառաւ չուկան փակուելով՝ աղքատութիւնն աւելի ծանր և ընդհանուր հանգամանք մը կը ստանար: Այդ բաւական չէր. Վասպուրականի ամէն կողմերէն անօթի և մերկ գիւղացիներ գոնդագոնդ բազմապէս կը թափին և փողոցները մուրիկներով, ողորմելի թշուառներով կը լեցուն:

Տեղւոյս աղքատին վարչութիւն աղքատախնամ յանձնաժողով մը կազմեց, որ փութաց գաղթականները թաղերու վրա բաշխել և իւրաքանչիւրին ընտանիքեան տեղ յատկացնել. նա ձեռնարկեց նոյնպէս հանգամանակեան մը՝ որոյ արդիւնքը, ինչպէս գրած ենք ձեզ, 300 ոսկին աւելի չեղաւ: 200 ոսկւոյ գումար մը ալ պատրիարքարան ուղարկեց այս յանձնաժողովին: Բաց աստի՛ թաղերուն մէջ զգեստ, կապերտ, վերմակ և այլն հաւաքուեցան: Սակայն ինչ դարման էր այս՝ այն ընդհանուր և բազմաթիւ կարօտութեան, այն անհամար՝ տեղացի, և մասնաւոր գաղթական թշուառներուն համար՝ որոյ թիւն օրէցօր կուենար և որոյ վիճակ աւելի և աւելի զարհուրելի կը դառնար, քանի որ կը սկսէր ձմեռ:

րոյ, կամ մի համայնարան մեր երկրի մէջ: Մի քանի տարիներ փորձը բաւական եղաւ ցոյց տալու, որ ստորին կարգի այդ գեղորդական դպրոցը և մի երկու այդպիսի դպրոցներ, որոնք գոյութիւն ունեն փութայիսի նահանգում, ինչպէս և շերամապահական կայարանը, որը կանոնաւորապէս հարկւր հազարներ, առանց մի իրական օգուտ տալու Ժողովրդին,—բաւական չեն մեր երկրի անտեսական կեանքը զարգացնելու համար, և ահա առաջ է դրին գիւղատնտեսական միջնակարգ դպրոց ունենալու անկասկածելի հարցը:

Մենք չենք կասկածում, որ յաջորդ մի քանի տարիների փորձը կապացուցանի և յաջորդ քայլին անհրաժեշտութիւնը, այն է գիւղատնտեսական միջնակարգ դպրոցի հետ միասին ունենալ որ և է բարձրագոյն դպրոց, որտեղ մեր երկրի երիտասարդութիւնը միջոց ունենար ամփոփելու, լրացնելու իր անտեսագիտական ուսումը, առանց ստիպւած լինելու դիմել պետութեան հետու քաղաքները, որոնք անմատչելի են մեծամասնութեան համար թէ ներթափան և թէ կրիմայական պայմաններէ կողմից:

Կովկասում համայնարան, պոլիտեխնիկում, կամ որ և է մասնագիտական բարձրագոյն դպրոց ունենալու հիմքն արդէն դրված է նրանով, որ մենք ունենք մի քանի գիտնական և օրինակ, Գանձարում, Երևանում, Գուլիստանում և մի քանի բնական և արհեստական միջնակարգ դպրոց, ինչպիսին է միջնարդութեան նախաձեռնող դպրոցը Թիֆլիսում:

Եւ երկրի մէջ, այդ միջնակարգ դպրոցների շնորհիւ, պատրաստվում է ուսանող երիտասարդութեան մի բաւական խո-

շոր թիւ, մի բաւական մեծ կոնտինգենտ, ինքն ըստ ինքեան պահանջ է առաջ դառնում հիմնել այդտեղ բարձրագոյն դպրոցներ, որտեղ այդ երիտասարդութիւնը կարողանար լրացնել իր ուսումը: Միջնակարգ ուսում ունեցող մեր երիտասարդութեան շատ փոքր մասն է կարողանում դիմել այնպիսի հետու քաղաքներ, ինչպէս Պետերբուրգ, Մոսկվա, Խարկով, Կիւիվ՝ համայնարան կամ որ և է՝ ուրիշ բարձրագոյն դպրոց մտնելու, և այդ փաստը արդէն իր կողմից ստիպողական է դարձնում Կովկասում ևս ունենալ որ և է բարձրագոյն դպրոց, որովհետեւ ոչ պետութեան և ոչ էլ տեղական հասարակութեան համար ձեռնառու չէ, երբ ուսանող երիտասարդութիւնը չէ կարողանում լրացնել իր ուսումը, և փնտում է թերի, զուրկ բարձր ուսումից:

Տարական, ստորին կարգի ուսումնարանների գոյութիւնը ստիպեց հիմնել բազմաթիւ միջնակարգ դպրոցներ երկրի այս և այն կողմում, և շատ մարդիկ, ապագայ կովկասեան բարձրագոյն դպրոցի մաքի հակառակորդներն էլ կը համոզվեն, որ միջնակարգ դպրոցներ ունենալուց յետոյ, անհրաժեշտ է հիմնել և բարձրագոյն դպրոց: Յանկալի է միայն, որ այն ինչ որ պիտի լինի, չը յետաձգվի արհեստական պատճառաբանութիւններով, և շուտով իրագործվի:

ԱՍՊԱՐԷԶ Ե ԲԱՅՎՈՒՄ

Մեր գաւառական քաղաքների հասարակական կեանքի մէջ կամայ-կամայ մտնում են զանազան փոփոխութիւններ: Քաղաքային ինքն և միւս օրէթիւնը, գաւառական ընկերութիւններ բանալը, հասարակական

ձեռնարկութիւնների բազմաանալը ապարդիւք են հարթում գաւառում հասարակական ինքնագործութեան, հասարակական մտածողութեան համար:

Գաւառական ազգայնականութեան մէջ սակաւ չեն խեղացի, լուրջ, ինտելիգենտ անձնաւորութիւններ, որոնք գործունէութեան ապարդիւք չունենալու պատճառով, չեն կարողանում օգտուէտ լինել շրջապատող հասարակութեան համար այն չափով, որ չափով որ ցանկալի է: Գաւառացին, զրկված լինելով ինքնագործութեան կարողութիւնից և մի և նոյն Ժամանակ ճշնշված գաւառական հասակացողութիւնների նեղ միջնորդում, ստիպված է կրաւորական դեր կատարել երկրի մասաւոր և հասարակական կեանքի զարգացման գործում: Կաւառային դէպքում նա յարում է այն մասաւոր հոսանքներին, որ կազմվում են կենտրոնում, իսկ աւելի յաւանալ նա յետ է քաշվում որ և է գործունէութիւնից և իրան մատնում հասարակական մեղեքութեան:

Հասարակական հիմնարկութիւնների բացումը գաւառներում ունի նշանակութիւն և այն կողմից, որ այդ հիմնարկութիւնները ունենալով որոշ կանոնադրութիւն, իրաւունքներ, գործունէութեան սահմաններին որոշ ձևակերպութիւն, ապահովւում են գաւառական գործողի անձնաւորութիւնը անտեղի կասկածանքներից և զրպարաութիւններից: Եթէ նոյն իսկ կենտրոնական քաղաքներում սուտը և զրպարաութիւնները կարողանում են առատ հոսանք ունենալ, նրանք աւելի ևս ուժեղ են գաւառներում, և հասարակական գործողը այնտեղ խաղալիք է դառնում ամեն տեսակ պատահականութեան առաջ: Իսկ երբ կայ մարդու գործունէութեան համար գաւառ և ոչ շատ ընդարձակ, բայց բոլորովին որոշ բերած է միտքերու մի տեսակ յափշտակութիւն, գաղափարաց ընդհանուր հոսանքը դէպի Ամերիկա, և ի՞նչ դիւրութիւն լինէր՝ մեծաթիւ գաղթականութիւն մը անխուսափելի էր: Կը հաւատեն որ կարգ մը բողոքական հայեր կը պատրաստուին առաջին պատեհ առթիւ ընտանեօք Պարսկաստան անցնել և անտի Ամերիկա: Միտք միտքներէն մին, Միտքը Ալէն, անցեալներ իւր ընտանիքը փոխադրեց Ռուսիա, խօսք կայ թէ հոն գաղթալայր մը պատրաստելու միտք ալ ունէր:

Այստեղի կաթոլիկ միտքներն ալ, դոմինիկան քեր-եր, չուղեցին անգործ մնալ, 200 ոսկւոյ գումար մը կարօտեցող բաշխելու հրահան ստացան, բայց դեռ չը գիտնէր ինչու բան մը չունին ըրած: Կառավարութիւնն ալ յանձնաժողով մը կազմած է, որ պիտի ձեռնարկէ հանգամանակեան կարօտեցող օգնելու նպատակաւ... Խօսք կայ նոյնպէս, որ տեղւոյս պարուկական հիւպատոսը իր կառավարութիւնէն նը պատր քերել պիտի տայ:

Իսկ թէ մինչև նրբ պիտի տե՛ն այս վիճակ, մինչև երբ այս օժանդակութեանց պէտք պիտի մնայ, այդ Աստուած միայն գիտէ: Ահա բամազանը կը սկսի և մեր հասարակութիւնը չքառութիւնէ հարկադրուած՝ չուկայ կը դիմէ, յուսալով մի քիչ առևտուր ընել. այժմ չուկայի համարեա կէտը կը բանան: Ինչ պիտի լինի ասոր հետեանքը, արդեօք Վանի Ժողովուրդը մինչև վերջ բաղաւաղ պիտի մնայ համեմատաբար, ինչպէս եղած է ցարդ, դա՛ ոչ ոք կարող է երաշխաւորել... Անցեալներ մի դատական ընդիշ եկաւ տեղս, այս շարքում ալ եկան երկու հատ ուրիշ բարձրադաստիան պաշտօնեայնէր, որոյ համար կըսեն թէ ընթերցանութեան գործադրիչներ են...

Մեր ներկայ աննախանձելի դրութեան մէջ

տատուած է, առ այժմ 6—7 հիւանդ միայն ունի և յատկացած է միայն բացարձակապէս անտեսութեամբ հիւանդներուն, ուրիշ աղքատ հիւանդներ իրենց գանուած տեղը կը ստանան զեղ և բռնկական խնամք և այլն՝ դարձեալ միտքներուց կողմանէ: Աստուր մտադիր են փոքրիկ դարձնել հիւանդ աշխատանքներն ալ բանալ՝ գեղացիներուն երկրագործական գործիք և կարօտ արհեստաւորներուն գործ տալու նպատակաւ:

Այս ամէն խնամքներուն համար միտքներաց ըրած ծախքը մինչև յունվարի սկիզբ 3.000 ոսկի եղած է: Կը լսուի թէ այնուհետեւ 6.000 ոսկւոյ մօտ գումար մ'ալ ստացած են, իրենք կըսեն, որ մինչև մարտի վերջ կարող են այսպէս շարունակել: Վերջապէս իրենց խօսքին նայելով՝ այժմ Վանի մէջ մօտ 10.000 անձ կապրին իրենց երեսն (առնցմը 3.000-էն աւելի գաղթական, մնացեալներ ընկի): Իսկ թէ տակաւին որչափ անխնամներ, դժգոհներ կան, դեռ որչափ անբաւական ձեռնառութիւն է այս ամենը, աղորկը համոզուի տեսնողը միայն:

Իրաւ է, զանազան գեղծումներ ալ շատ կը գործուին պաշտօնէից կողմանէ, բայց անուրաւալի է բռնկուի: Միտք փէթըլի մարդասիրական գործունէութիւնը: Հասարակութիւն գնահատելով անոր անկեղծ և անձանձիր ծառայութիւնները՝ հանգամանակութիւն մը ըրաւ և անոր արդիւնքով երախտագիտական նուէր մը ըրաւ այդ օրիորդին: Դա մի ալքած էր ընկողի ծիծէ (քիւլիկէ) չինուած, մի գեղեցիկ նուրբ արտագործութիւն կահագործութեան և ոսկերչութեան, որը մեր քաղաքի մէջ համեմատաբար աւելի զարգացած արհեստներն են: Արեւմտ կը պարունակէր Միտք փէթըլէն գործ ընդունող այդ թէ կին գործաւորաց լուսանկարներ՝ յատկապէս այդ նպատակաւ առնուած:

Միտքներաց այս առատաձեռնութիւնը յառաջ

ընդհանուր, այն ժամանակ զործողը միջոց ունի գտնել այդ շրջանում հանդես բերել իր ընդհանուր լիցենզիաները և արտադրող իր նախաձեռնող ուղին, առանց վախճանաբան դատարանի լիցենզիայի, ինտերվենյուի, և ստոր զրադարձութիւններին...

Անկասկած, հասարակական հիմնարկութիւնները բազմաաշու հետ զուգընթաց պէտք է լայնանայ ազատ քննադատութեան և հրապարակական խօսքի ծաւալը, որպէս զի այդ հիմնարկութիւնները կարողանան զործել արդիւնաւոր կերպով, որպէս զի կարելի լինի աջող կերպով մաքառել ինտելեկտուալ, մութ գործերի դէմ, որոնք մանաւանդ զաւանդեալ նպատակաւ հոյ են գտնուում:

Գաւառական գործողները առաջ գրված են այդպիսով նոյն խնդիրները, որոնք առաջ գրվել էին և այժմ գոյութիւն ունեն կենտրոններում: Գաւառական գործողները համար փորձութեան և կեանքի հրապարակները զրկելու մի ամբողջ աշխարհ է բացվում: Այժմ պէտք է նրանք ցոյց տան իրանց հակուսման արդիւնները և ապացուցանեն թէ որչափ հաստատ և հիմնաւոր էին նրանց զաղափարական համակրութիւնները այս և այն հասարակական գործի վերաբերմամբ:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Օ Ր Է 3 Օ Ր
XIII

Մեր դատաստանական աշխարհի համարելի և աչքի ընկնող գործողներից մէկը՝ Վ. Վ. Սմիտսէն, դատաստանական պալատի պրոֆիտորը, հեռանում է կովկասից, ստացած լինելով Պետերբուրգում բարձր պաշտօն՝ սենատորի պաշտօն:

Այդ առիթով փետրվարի 25-ին, կրօնօթի դահլիճում տուած ճաշկերպութի ժամանակ, դատաստանական գործողներից շատերը ոգևորված ճառերով աշխատում էին վերջին անգամ չեղան յարգելի իրաւագէտի անձնական և պաշտօնավարական գեղեցիկ յատկութիւնները, ցոյց տալով նրան օրինակելի իբրև մարդ, իբրև դատաւոր, իբրև պաշտօնական կրկն, և վերջապէս իբրև աշխատաւոր:

Այդ բարձր ճառարկութիւնները մէջ կայ մի կէտ, որի վրա մենք հարկաւոր ենք համարում չեղանել, այն է, որ Սմիտսէն դատաստանական պաշտօնեաներ ընտրելիս, և առհասարակ իր պաշտօնում, երբեք չէր զբաղվում այն հարցով:

միակ միջկարական կողմ մը եթէ կայ, այն է որ գէթ ապրուստը սուղ չէ, ցորենի չափը 35—40 դրոշ կը ծախուի: Նոյնիսկ հին տարուայ աշունը շատ լաւող անցաւ, ցանքերուն համար, ցանքերն ալ շատ առատ էին, և թէև Վաստուրականի բոլոր գիւղերն ալ անհաշուելի կորուստներ տուին, բայց ցանքեր զգալի վնաս մը չեն կրած: Այժմ յառաջիկայ գարնան՝ այստեղի գաղթականներ կարենան իրենց տեղերը դառնալ և եթէ առհասարակ բոլոր երկրագործներ կարենան ապահով տէր կանգնել իրենց արտաւորում, այլ ևս տեղի չը մնար վախճանաւ սովի պատահականութեան մը, իսկ թէ ոչ վտանգն անկեղծ է:

Մեր ժողովրդի միտքն զբաղեցնող այս ամեն խնդիրներն զատ այժմութիւն ունեցող ուրիշ խնդիր մ'ալ վրա եկաւ այս օրեր, — երկրաշարժ: Անցեալ չաբթուն 6 օր շարունակ երկրաշարժի ցնցումներ անպակաս էին, օրը 4—5, մինչև իսկ 10 անգամ: Ամենէն բուռն եղաւ յունվարի 22-ի իրիկուն, ժամ ութսուներեք՝ 1 1/2-ի միջոցներ պատահաբար, դա ոչ այնչափ սաստիկ, որչափ երկաւրատն էր՝ 20—30 վայրկեան: Այն գիշեր 15 անգամէն աւելի ցնցումներ տեղի ունեցան՝ բայց թնթիւն քանի մը խարխուղ տներ և շատ մ'ալ պատեր փլած են, ուրիշ մնաս չէ պատահած: Իսկ այս շաբթուն ցնցում զգացուած չէ:

Այլ ևս չը խօսուի ոչ Աղթամարի հանգուցեալ կաթողիկոսի թողած ոսկեներուն վրա՝ որը անգործ կը մնան տեղւոյս առաջնորդարանին մէջ և ոչ Պողոս եպիսկոպոսին վրա՝ որ թաղուեցաւ և անհետ եղաւ ժողովրդի յիշողութեան: Այս մասին գրած ենք ձեզ նախորդ յունվար 10-ի նամակաւ: Այժմ երկրաշարժի ցնցումներն են, որ առարկայ դարձեր են մասհատաւոր աղանդակ մեկնութեանց և քմածին եկեղեցիներին:

Մ—Գ

թէ ինչ ազդու լինի ան, ինչ կ'օնի է պատկանում այս և այն մարդը, ինչ ծագում, ինչ զիրք ունի, և մի ղեկավար ունէր՝ ճշմարտութիւնը և անկողնապահութիւնը:

Ով գիտէ, գուցէ ուրիշ պայմաններում, ուրիշ ժամանակ վերին աստիճանի աւելորդ հարց կը լինէր մի այնպիսի հարց, թէ դատաւոր պէտք է ղեկավարվի միմիայն ճշմարտութեան և անկողնապահութեան զգացմունքով, մանաւանդ որ ազգայնական և կրօնական լատութեան սկզբունքը ամենից քիչ տեղ պէտք է ունենայ այնպիսի հիմնարկութեան մէջ, ինչպիսին է դատարանը. — սակայն, այժմեան պայմաններում, ներկայ օրակներին, երբ ամեն կողմից և ամեն քայլափոխում անտեղի, աւելորդ և անարդար կերպով արծարծվում են ազգութեան և կրօնի հարցեր, երբ ամեն մի մարդ իրան իրաւունք է համարում ամենայնաբար կերպով այդպիսի հարցեր դնել, մի այնպիսի ժամանակում, ասում ենք, վերին աստիճանի միջկարական է մատնացող անել այնպիսի մի համարելի բացառութեան վրա, ինչպիսին է Սմիտսէն:

Մեր երկրի ընդհանուր շահը պահանջում է՝ դատարանը, արդարութեան զաղափարը հեռու պահել ընթացիկ կեանքի կեղտոտ ալիքներից, այնքան հեռու, որ նրա մարմը և մեծ անուան վրա բիծ չը կարողանան դնել զանազան հակակրկիտ և վնասակար գործողներ, որոնք նպատակն են նոյն իսկ արդարութեան տաճարի մէջ մտցնել այնպիսի տեսակէտներ, այնպիսի խնդիրներ, որոնք կարող են տեղ գտնել կամ վարձական լրագրիւնների շնորհով, կամ թէ իր աջողութիւնը ինտերվենյուի և ազգերի փոխադարձ ատելութեան մէջ որոնող աւանդութիւնների հիւանդոտ գլխում...

Պետութեան մէջ առաջին հիմնարկութիւնը, որտեղ երբեք մուտք չը պէտք է գործի որ և է ազգայնական կամ կրօնական գաղափար, որտեղից պէտք է անպայման դուրս քշելն այն բոլոր մարդիկ, որոնք դատարանի ծիրանին իրանց ուսերի վրա գցած՝ զբաղվում են ազգայնական հարցերով, որտեղ միայն մի զգացմունք, այն է արդարութեան զգացմունքը պիտի թափառուի ամեն գործում և ամեն մի պաշտօնեայի սրտում, — դատաստանական հիմնարկութիւնն է, և ինչպէս որ միմիայն ինքն ինքի համար, մեծից մինչև փոքրը, Վ. Վ. Սմիտսէն անձնաւորութիւնը լինի ուղեցոյց աստի, կենդանի օրինակ:

Խ. Մալումեան

ԺՈՂՈՎԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԸ ՄԻԱՏԵԱԼՆԱԶԱՆԳՆԵՐՈՒՄ

Մինչ շատ երկիրներ իրանց պետական բնութեան ամենամեծ մասը գործադրում են զինուորական գործի զարգացման վրա, Միացեալ-Նահանգներում պետական եկամուտի ամենամեծ մասը գործադրվում է ժողովրդական կրթութեան ներքին անհնազանդել պետութիւններից մէկին է ներկայացնում: Մի զարմանալի փոփոխութիւն է տեսնուում այդ մասին. «Նոր-աշխարհում, ժողովրդական լուսաւորութիւնը խլում է պետերազմական բնութեանց այն բոլորը, ինչ որ Հին-աշխարհում պատերազմական բնութեան խլում է ժողովրդական լուսաւորութիւնից: Բայց դառնաւ փաստերին:

1892—93 ուսումնական տարում Միացեալ-Նահանգների զանազան տեսակ ուսումնարաններ թիւը եղել է 23,500: Այդ ուսումնարաններում սովորել են 15 միլիոնից աւելի աշակերտներ և դրանից 13 միլիոնը՝ զուտ հասարակական ուսումնարաններում: Հայտնիով Միացեալ-Նահանգների բնակչւնքի թիւը 68 միլիոն (1890—91 թ. բնակչւնքի թիւը եղել է 63 1/2 միլիոն), դուրս է գալիս որ բնակչւնքի 220/0-ը ուսում է առնում, և հետաքրքրական այն է, որ 1892 թ.ին աշակերտների թիւը 370,000-ով աւելացել է, քան 1891 թ.ին:

Բոլոր ուսուցիչների թիւը եղել է 122,000, իսկ ուսուցչուհիների—261,000, հետևաբար, ժողովրդական կրթութեան գործի ղեկավարների մեծամասնութիւնը կազմել են կանայք:

Վերջինս 23,500 ուսումնարանների ընդհանուր արժողութիւնն է գտական առարկաների հետ միասին—400,000,000 դոլար կամ 830,000,000 ր.: 1892—93 թ. ընթացքում այդ ուսումնարանների եկամուտն եղել է 165,000,000

ԳՈՐԾԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Մի խոշոր ծրագիր, որ երկար տարիներ զբաղեցնում էր անստանալի և զգալի գործողների ուշադրութիւնը, հանդիպել է մեծ անարդարութեան: Այդ ծրագիրը հասարակական գիւղական հողից վերցնում են մի առանձին կտոր հող, որ մշակում են ընդհանուր ոչ-ժողովրդական արդիւնքը յատկացնում են գիւղական հասարակութեան պէտքերին: Այդ պէտքերի մէջ զլուստր տեղը բռնում է գիւղական շտեմարաններ լցնելը, և այնուհետև աւելորդ մնացածը ծախվում է ուրիշ ընդհանուր կարիքների վրա:

Այդ ծրագիրը քննութիւնների առարկայ եղաւ և ընդհանրապէս մեծ համակրութիւն զբաւեց: Շատերը ենթադրում էին, որ այդպիսով համայնական արդիւնքը ևս զուրկ չը կ'ըլլար զաւարը կը ժողովրդականանայ և դարձաւ մենագիտար խնդիրներից մէկը գործնականապէս կիրականանայ գիւղական կեանքի մէջ:

Մասնաւոր մեծ նշանակութիւն ստացաւ այդ ծրագիրը այն սարսափելի սովի ժամանակ, որ տեղի ունեցաւ Ռուսաստանի ներքին նահանգներում սրանից չորս տարի առաջ: Զեմսովոնե-րից շատերը օգտվեցին այն հանգամանքից, որ գիւղացին ինքը սեփական սերմացու չունի ցանելու համար և առաջարկեցին գիւղացիներին զեմսովոյ գնած սերմացուն այն պայմանով, որ գիւղական հողի մի մասը յատկացվի հասարակական ցանքի համար: Գիւղացիները համաձայնվում էին և այդպիսով ծրագիրը իրագործվում էր ընդարձակ տարածութեան վրա:

Այժմ յայտնի է այդ փորձերից մէկի արդիւնքը, որ շատ անմիջապէս կ'ըլլա: Մամարայի նահանգում շատ ուսուցչուհի մէջ եղել է հասարակական հողից 75 հազար գեներալներ, որի մշակութեան մասնակցել են 700,000 հոգի: Մինչդեռ հոնձից ստացվել է միջին թւով մօտ 20 սոլոց հացահատիկ մի դեկտալից, այսինքն երկու անգամ աւելի քիչ, քան ստացվում է միջին թւով առհասարակ: Հետեւալ տարիները հասարակական վարուցանքը պակասեց, և գիւղացիները ամեն կերպ աշխատում են վերացնել նրան բոլորովին:

Գիւղացիները չեն սիրում արդիւնագործութեան այդ ձևը, որովհետև նրան համարում են ստիպողական: Դա նրանց յիշեցնում է ճորտութեան օրերը: Այդ հայեացքը կազմելուն

դոլար, կամ 340,000,000 ռուբլի, իսկ ծախքը—163,000,000 դոլար կամ 336,000,000 ռ., որից՝ 104,000,000 դոլար ուսուցիչների ուսձիկ, 32,000,000 դոլար—ուսումնարանների շինութեան համար, իսկ 27,000,000 դոլար—վաւերելի, լուսաւորութեան, հազուադէպ, ուսուցիչի և այլն: Մինչև թւով ուսուցիչը ստանում է ուսձիկ ամսական 85 ռուբլի, իսկ ուսուցչուհին—70 ռուբլի:

Միջնակարգ հասարակական ուսումնարաններ եղել են 2,812, սրանց մէջ 9,500 դասարաններ և 233,000 աշակերտներ: Համալսարաններ և ուրիշ բարձրագոյն դպրոցներ երկու սեռի համար եղել են 310, իսկ միայն տղաների համար—141, ուրեմն բոլորը միասին—451, սրանց մէջ 10,000 դասատուներ և 140,000 ուսանողներ: Բարձր ուսումնարաններ զուտ կանանց համար եղել են 142 հատ 2,500 դասատուներով և 23,000 ուսանողներով:

Միջնակարգ և բարձր ուսումնարանները ունեն 53,000,000 հատուր գիրք 260,000,000 ռուբլի արժողութեամբ: Նուէրներ ստացվել են զանազան անձերից—13,000,000 ռուբլու:

Խաբարսխիւր տարի դպրոց մտնում են մօտ 15 միլիոն հոգի, ինչպէս ասվեց վերևում, ուրեմն աղքատներով ընդհանուր 220/0-ը, այնպէս որ ամեն 4 1/2 մարդը վրա գալիս է 1 մարդ: Այդքան շատ ուսանող ոչ մի երկրում չը կայ, ինչպէս կարելի է տեսնել հետեւեալ համեմատական թւանշաններից: Պորտուգալիա՝ 19,50/0, Եթիոպիայում—19,50/0, Գերմանիայում—18,80/0, Ֆինլանդիայում—17,60/0, Անգլիայում—16,60/0, Նորվեգիա—Շուէդիայում—15,40/0, Ֆրանսիայում—15,10/0, Բուլղարիայում—5,50/0, և Ռուսաստանում—3,10/0: Ռուսաստանից յետոյ գալիս են Թիւրքիան, Սերբիան, Բոսնիան և Չերնոգորիան (1,4—2,70/0): Մի ուրիշ համեմատութիւն եւս 1891 թ. Միա-

նպատակ են և զգալի գործողներից մի քանիսը, որոնք աչքի առաջ ունենալով զաղափարի վերջնական յաղթութիւնը, արդարապէս են եղել իրանց մի բանի՝ չափազանց սահմանափակ կարգադրութիւնները:

Թէև հասարակական վարուցանքի վերաբեր շատ տեղ անաջողութեան են հանդիպել, բայց կան և աջողված տեղեր, զիտաւորապէս այն նահանգներում, ուր փորձերը կատարվել են սահմանափակ կերպով և գիւղացիների բարեհաճ ցանկութեամբ: Ռուսաց ստանալիտները համարում են խնդիրը դեռ չը լուծված, իսկ անաջողութիւնը վերագրում են իրագործութեան պակասաւոր եղանակին:

ՄԱՏԵՆԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

I

«Արցախ» — Մակար եպիսկոպոս Բարսուղաբեանի: Բաղու, 1895.

Մեր երկրի հուսկիւնները ուսումնասիրելու գործը մինչև այժմ էլ թողված է այն անհասկանալի, որոնք յօժարութիւն և սէր ունեն չըլել, արձանագրել ամեն մի բան, որ իրանց կարծիքով ուշադրութեան արժանի է: Լինելով մեծ մասամբ ոչ մասնագէտ, լոկ սիրողներ, իրանց ծախսով ճանապարհորդողներ, այդ անհասկանալի անուան ենք, ինչ որ կարողանում են: Այժմ նկատի առնենք, որ դրանք գործ պիտի տեսնեն մի երկրում, ուր լեռներն ու ձորերը անմատչելի են, ուր չը կայ ճանապարհորդելու յարմարութիւն և սպասովութիւն, ուր չեն և աւերակ հուսկիւնները ցրված են հեռու, շատ անգամ անմարդաբնակ անկեղծներում, մեղ համար պարզ կը լինի, որ ուսումնասիրողը, որքան և ցանկութիւն ու եռանդ ունենայ, չէ կարող անել այն ամենը, ինչ հարկաւոր է հնազանդութեան: Աւելացրեք այդ բոլորի վրա և այն, թէ ինչ դժուար գործ է մի մարդու համար հին արձանագրութիւններ կարդալը և ամենայն ճշգրիտեամբ արտադրելը, մի գործ, որ ամբողջ օրեր է լըլում ուղեւորի մի որ և է վաճառի կամ մատուցի մօտ,— և դուք կ'իմանաք, որ անհատի համար անկարելի բան է ամեն կողմից անթերի մի գործ կատարել:

Հին Արցախը, որ այժմեան Գանձակի նահանգի մի մեծ մասն է կազմում, շատ հարուստ է հուսկեան յիշատակարաններով, որոնք միայն քրիստոնէական դարերին չեն վերաբերում: Մի բանի տարի առաջ Շուշու բնակական դպրոցի ուսուցիչներից մէկը պեղումներ կատարեց մի ցեղա-Նահանգներում ժողովրդական լուսաւորութեան վրա ծախք եղել է 146,800,163 դոլար կամ 270,000,000 ռուբլի, իսկ զօրքի և նաւատորմի վրա—նոյն թւին ծախք եղել է 140 միլիոն ռուբլի: Ռուսաստանում, օրինակ, 1892 թ. ժողովրդական լուսաւորութեան ամբողջ գործի վրա ծախս եղել է մօտ 30 միլիոն ռուբլի, իսկ զօրքի և նաւատորմի վրա—253 միլիոն ռ.: Պրոցնիտային համեմատութեամբ այսպէս է դուրս գալիս. Միացեալ-Նահանգներում—660/0, Ռուսաստանում—110/0:

Ամերիկական դպրոցը ամենից առաջ եղել է և մնում է հանրակրթական. տեխնիկական-արդիւնաբերական ուսումը համարվում է անպարմար և անիրագործելի սկզբնական դպրոցների նպատակի և ծրագրի համար: Մի ուրիշ ընդհանուր սկզբունք է— ժողովրդական դպրոցները—ծրի-ավարտ դպրոցներ են: Ամբողջ Միացեալ-Նահանգներում ոչ մի տեղ վճար չէ պահանջվում ուսման համար սկզբնական դպրոցներում, մինչև անգամ դասադրքերը և զանազան առարկաները ձրի են տրվում: Թէև պարտադիր ուսման համար ոչ մի ընդհանուր օրէնք չը կայ, բայց ամերիկական կեանքի ամբողջ կազմը այնպէս է, որ այդ օրէնքը իրագործվում է ամենալայն ծաւալով, առանց պաշտօնական կերպով հրապարկած լինելու:

Ամերիկական դպրոցի մի ուրիշ ընտրյալ յատկութիւնն էլ նրա աշխարհական բնաւորութիւնն է: Ամերիկական ոչ մի ժողովրդական կամ հասարակական դպրոցում չէ աւանդվում որ և է կրօնի ուսումը:

Եւ ժողովրդական կրթութեան գործի այդ վաղու միջակի շնորհով է, որ Միացեալ-Նահանգները ծաղկած, բարգաւաճ, քաղաքականապէս և անտեսապէս մի հզօր պետութիւն է ներկայացնում:

Ա. Ա.

երկու երեք տեղ և հանեց հողի ծոցից խոր հե-
թանոսական ժամանակներին վերաբերող դա-
նազան իրերը:

Մակար եպիսկոպոսը, ի հարկէ, գործ ունե-
նալ կարող էր միմիայն բրիտանական յիշա-
տակարաններին հետ: Այդ էլ մի գծուար գործ
է, որը նա գտել է բերել համեմատաբար աջ-
գունակամբ, անձամբ ման գալով Արցախի բոլոր
գաւառները և գրի առնելով բոլոր արձանա-
գրութիւնները: Այդ բոլորը նա գրել է «Ար-
ցախ» գրքի մէջ, որը մի ստուար հատոր է կաղ-
մուռ: Հնութիւններով հետաքրքրուողներին համար
այդ գրքը մի գնահատելի բան է: Վատ չէր լի-
նի նա և հասարակ ընթերցողներին համար, եթէ
հեղինակը կարողանար փոքր ի շատէ հետաքր-
քիր դարձնել տեղագրական մասը: Ահազին տեղ
տալով արձանագրութիւններին, նոյն իսկ այն-
պիսիներին, որոնք նշանակութիւն ունենալ չեն
կարող, իբրև կտորներ, հեղինակը կենդանի
մարդկանց կենսքը նկարագրելիս մի այնպիսի
լակոնիկութիւն է գործածում, որ շատ տեղ
նոյն իսկ անհասկանալի է: Այդ դեռ ոչինչ: Ե-
ղած նկարագրութիւնները այնպիսի մի լեզուով
են գրված, որպիսին մենք չենք կարող հանդի-
սել նոյն իսկ հոգեորական դասակարգի մէջ:
Նշանակելի իրողութիւն է կազմում և այն, որ
Մակար եպիսկոպոսը առանձին հաճոյքով է այդ
գրքի մէջ ցուցմունքներ անում «Գաղտնիք Ղա-
րաբաղի» գրքի մասին և մի պերճախօս լուո-
թիւն է պահպանում Ղարաբաղի անցեալին վե-
րաբերված միւս գրութիւնների մասին:

Ոճը—գա խիւր, հեղինակն է: Ընդունելով այս
գրութեան ճշմարտութիւնը, աւանց երկար ու
բարակ բացատրութիւնների՝ բերում ենք իբրև
նմուշ հետեւեալ կտորը «Արցախ» գրքից.

«Գիւղում (սառնաձոր) ծնունդ է և գրքին
հեղինակն, գիւղիս հանգստարանում հանգչում
են իմ պապ Գեորգիոս-Խաչատուր Բարխու-
տարեանցի իւր շատ քաջերով, իմ հայր Գրիգոր,
իմ մայր Նիկիտիլ, իմ տատ Մարիամ, իմ հոր-
եղբայր Մկրտիչ, Սարգիս, Թէոս, իմ վարդապե-
տ Լուկասը Ստեփան, բայց կենդանի են Աս-
տուծոյ ամենակարող զօրութեամբ իմ մեծ եղ-
բայր Կարապետն, փոքր եղբայր Յակովբ և իմ
մեծ քոյրերս Անթուսան, Շահապան և Հերիք-
նազն (վարդապետ Կալանձարեան է Պալլուճա-
րով իմ միջակ քոյր Վարդապետն): Հանդիստ
սովերաց Զեռոյ սիրելիք իմ:»

Գուտտեմբերգի գիւղը անմահութիւն կարող է
հնորհել ամենքին, ամենքին...

II

«Первые шаги» Р. Амброва, Բաքու, 1896 թ.

Ռուսերէն ոտանավորների այս փոքրիկ ժողո-
վածուն ցոյց է տալիս, որ հեղինակը տարիներին
ընթացում անքան կարողացել է վարժվել ուս-
նիք գրասեղանի մէջ, որ գրում է առանց մեծ
գծաւորութեան մանր բանաստեղծութիւններ:
Ամբողջ ոտանավորը շատ տեղ բաւական կոկ է
և աղղու: Բայց դա բաւական չէ մի լաւ բա-
նաստեղծ լինելու համար: Բանաստեղծը պիտի
լինի մտածող, հասկացող, պէտք է կարողանայ
ողերովել, տալ իր գրութեան բովանդակութիւն,
միտք: Իսկ Ամբովի գրութեանը մեծ մասամբ
լաւ սարքած կուպլետներ են, դէպք-դէպք
վերցրած: Բնորոշ է մանասանդ այն հանգաման-
քը, որ Բաքուի մուսան ուրիշ մի բան չէ թելա-
գրում բանաստեղծին, բայց միայն խօսել նա-
թի, հոտած ջրի, փողոցների անմարդութեան,
վատ միջերկրի մասին: Միթէ, իբրև, նախա-
ին մայրաքաղաքը այդ ատիճան գերում է իր
բանաստեղծ որդիներին, և թող չէ տալիս տե-
սել, որ աշխարհի մէջ կան ուրիշ բաներ, ուրիշ
հասկացողութիւններ, որոնք արժանի են երգ
դառնալու:

Մենք չենք կարող ասել, թէ Ամբով բոլորա-
վին անընդունակ է: Երկու երեք հատ ոտանա-
ւորներ (որիման «Надъ могиллой матери», «Мо-
гила сестры») տպագրութիւն թողնում են և
լաւ աջողված են: Բայց ընդհանրապէս կարելի
է ասել, որ ինքնուրոյն գործերի մէջ բաւական
բոլորի է Ամբովի մուսան: Բոլորովին հակառա-
կը կարելի է ասել հայերէն մի բանի ոտանա-
ւորների թարգմանութեան մասին: Այդտեղ Ա-
մբով բոլորովին իր կամքին չէ թողնված իբրև
մտածող, մի բան արտայայտող մարդ: Ուրիշի
ատածները նա շատ լաւ է կարողացել թարգմա-
նել: Եւ դա բնական է, Ամբով ոտաները կապե-
լու մէջ է գեղեցկութիւն օրնում, և երբ նրա
այդ սիրած ձևին մօտենում է ուրիշի փոքր ի
շատէ աջողված բովանդակութիւնը, այն ժամա-

նակ ստացվում է մի ամբողջութիւն, որ բանա-
ստեղծութեան ձաշակ է տալիս:

Լ.

ՀԱՄԱԿՐԵԼԻ ՆԱԽԱԶՆՈՒՆՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս յայտնի է, զիջութեամբ հիւանդութիւնը
բժշկելու համար այժմ գործ է ածվում առան-
ձին մի չիջուկ, որը սկզբում բերել էին տա-
լիս արտասահմանից: Բայց շատ չուտով նկատե-
ցին, որ այդ եղանակով չիջուկը ստացվում է ուշ
և շատ սահմանափակ քանակութեամբ: Պէտք էր
մտածել բեփական հիմնարկութիւն բանալու, որ
յառաջդէպ զբաղվէր չիջուկ պատրաստելու գոր-
ծով:

Այդպիսի մի օրինակ և աջող օրինակ ցոյց
տուեց Մոսկվան, որտեղ շատ կարճ միջոցով
ժողովից ասելի քան 50,000 բուրլի, և անցեալ
տարվայ մարտի 12-ին արդէն կարելի եղաւ բանալ
այդ նպատակին ծառայող մի հիմնարկութիւն, որ
կրում է բա կ տ ե ի օ լ օ գ ի ա կ ա ն ի նստիտուտ
անունը:

Ինստիտուտը իսկոյն ձեռք բերեց հարկաւոր
նիւթերը և գործիքները ու սկսեց պատրաս-
տել չիջուկը: Ձը նայելով իր կարճատև գոր-
ծունէութեան՝ նա կարողացել է պատրաս-
տել մինչև 16,109 սրուակ չիջուկ, որոնցից
3,452 սրուակ Մոսկվայի համար և 12,657
սրուակ զանազան գաւառների համար: Շիջուկը
Մոսկվայում բաժանված է ձրի, իսկ գաւառնե-
րը մի մասը ուղարկված է ձրի, մի մասը վա-
ճառված է փողով: Գոյացել է արդիւնք 8710 ր.
80 կոպէկ:

Փորձը ցոյց է տուել, որ Մոսկվայի ինստի-
տուտի պատրաստած չիջուկը իր յատկութեամբ
հաւասար է արտասահմանեան չիջուկին: Բժիշկե-
րին տուած տեղեկութիւններից երևում է, որ
զիջութեամբ հիւանդութեանը մեռել է միայն
10—15⁰/₀, միւսները բժշկվել են:

Ինստիտուտը յարմարեցրած է թէ ուսանողնե-
րի և թէ այն մասնաւոր բժիշկների համար, որոնք
ցանկանում են ուսումնասիրել չիջուկ պատրաս-
տելու գործը: Անցեալ տարի նոյն իսկ կաղմ-
վել են երկու դասընթացներ, մէկը՝ մայրին և
այլրին, միւսը նոյեմբերին և դեկտեմբերին:
Բժիշկների համար, որոնք կանոնաւոր յաճախում
էին դասախօսութիւնները և գործնականապէս
ուսումնասիրում գործը:

Բայց ինստիտուտը մեծ ծախսեր ունի, որոնց
համար միջոցներ պակասում են. մասնաւոր
նիւթերատեղիներն էլ չարունակվում են, բայց
նրանք մշտական աղբիւր չեն և գործը պահան-
ջում է հաստատ նպաստ: Մոսկվայի քաղաքային
ինքնավարութեան կողմից նշանակված մի յա-
տուկ յանձնաժողովը որը ծանօթանալով գործին,
առաջարկել է քաղաքին՝ օգնել ինստիտուտին,
յատկացնելով տարեկան 7000 բուրլի փող և
պայման դնելով, որ ինստիտուտը ձրի չիջուկ
բաժանի ոչ միայն Մոսկվայի չիջումում, այլ և
հեռուոր գաւառներում:

Եթէ Թիֆլիսն էլ կրկնէր Մոսկվայի փորձը և
հիմնէր մի այդտեսակ հաստատութիւն, մեծ
օգուտ կարող էր տալ Անդրկովկասի աղքատա-
կութեան: Լուռ ենք, որ այդպիսի միտք յղացել
է մեր բժիշկների չիջումում:

ՆԱՄԱԿ ԱՍՏՐԱԽԱՆԻՑ

Փետրվարի 7-ին

Աստրախանը, 1891 տարվայ վիճակագրու-
թեան համաձայն, ունի մօտ 100 հազար բնակիչ,
որոնց մէջ հայերի թիւը 4 հազարից ասելի է:
Ինչպէս յայտնի է, առաջ հայերի թիւը բաւա-
կանին մեծ է եղել Աստրախանում, բայց այժմ
զանազան և զլխաւորապէս աղքատութեան պատ-
ճառով հայ ժողովուրդը այստեղ ասելի տակա-
ւածի է դարձել: Առեւտրի և ուրիշ գործու-
նէութեան աստարեղծ հայի համար շատ նեղա-
ցել է. նրա առաջ գուրս են եկել այնպիսի հը-
զօր մրցողներ այդ գործում, որ նա ակամայ
ստիպվել է յետ քաշվել: Չկան գործը, որ ահա-
զին միլիոններ է տալիս այստեղ, համարեա
այժմ բոլորովին անցել է ուսու դրամատերերի
ձեռքը: Խրաքանչիւր տարի ձկնորսութեան հա-
մար վճարվում է պետութեանը ջրի կապով մօտ
2 միլիոն բուրլի, 10—15 միլիոնից ասել փող
է վճարվում մօտ 300 հազար բնակիչներին, ո-

րոնք գլխաւորապէս ուսաներ, կիրգիներ և զաւ-
մուկներ են:

Աստրախանից իւրաքանչիւր տարի արտահան-
վում է Ռուսաստան և Եւրոպա 20—30 միլիոն
պոլտից ասելի ձուկ, ուրեմն այստեղ կատար-
վում է 30-ից մինչև 50 միլիոն բուրլու գործ:
Մինչդեռ հայերը, որոնք կրում են փող աշխա-
տող, գործող մարդկանց անուն, այս ահագին
գործի մէջ ոչինչ մաս չունեն:

Աստրախանի նահանգի երկրորդ արդիւնաբե-
րութիւնը—խաչնարածութիւնն է, որով պարապ-
վում են մօտ 150,000 զաւմուկներ և 300,000
կիրգիներ: Այս գործունէութեան մէջ դարձեալ
հայերը ոչինչ մասնակցութիւն չունեն: Բացի
դրանից, Աստրախանը կանգնած լինելով Ռու-
սաստանի ամենամեծ գետի վրա և կատարեց
ծովի համարեա ավում, համարվում է առեւտրա-
կան ամենամեծ քաղաքներից մէկը: Հայերը հա-
մարեա բոլորովին մասնակցութիւն չունեն այն
բոլոր ապրանքների և հարստութեան մէջ, ո-
րոնք իւրաքանչիւր տարի չարվում են Եւրոպա-
յից կովկաս, Պարսկաստան, և ընդհանրապէս: Մի
քանի հայեր՝ պարսկաստանի և կովկասի, կա-
րողանում են այդ գործում մի փոքր դեր խա-
ղալ թուրքերի չափում, իսկ ինչ վերաբերում է
բուն աստրախանցիներին, նրանք այդ գործում
ոչինչ դեր չեն խաղում: Ուրեմն ինչ բանով են
պարապվում աստրախանցիները: Մօտ 200 ա-
ստրախանցիք այստեղ պարապում են զանազան
փոքր արհեստներով—այն է գտակ կարելով
դերձակութեամբ, աղիւս չինելով և այլն: Մօտ
200 մարդ գործակաւտարներ են, աղաչելի էլ
պարապում են մանրավաճառութեամբ և մօտ
40—50 մարդիկ պարապում են խոշոր առեւտու-
րով իսկ մնացած հարուստ ծնողների որդիք
են և այժմ ծախսում են իրանց հարստութեան
վերջին կօպէկները: Բարձր ուսում ստացած հա-
յերի թիւը 30—40-ի է հասնում: Նմանապէս
հայերը չունեն նշանակութիւն այն հազարաւոր
նաւերի գործում, որոնք տարին 8 ամիս չըջում
են կատարեց ծովի և Վճրաց գետի վրա:

Գալուստեան գործին, պէտք է ասել, որ կովկասի
մանր քաղաքներում կարծես ուսումը, առաջագի-
մութիւնը ասելի արագ քայլերով է առաջ գնում,
բան այստեղ: Այստեղ, ուր ուսուց լեզուն հա-
մարեա ծնողից մատչելի է երեխային, ուր ամեն
ինչ ցոյց է տալիս, որ հայը պէտք է ուսում
ստանայ, ընդհակառակն նա շատ դանդաղ է ա-
ռաջ գնում, կարծես հայ երեխաները այնքան էլ
մտքով սուր և ընդունակ չեն: Ռուսաց ուսում-
նարաններում—գիմնազիալում և իշխական դը-
րքում հայ աշակերտների թիւը մօտ 50—60-ի
է հասնում, բայց նրանց միջից հազիւ հազ աւար-
տում է իւրաքանչիւր տարի 2—3 մարդ: Աղա-
քաբեան գաւառական ուսումնարանում հայ ա-
շակերտների թիւը հասնում է 70-ի (այստեղ
բոլոր աւարկաները ուսուեր են սովորեցնում):
Միւսում է հայոց դպրոցը, որի մէջ աշակերտների
թիւը 20-ի է հասնում:

Ուսման գործը այդպիսի դրութեան մէջ էր,
մինչև այստեղ առաջնորդ եկաւ խորէն Ստեփա-
նէն: Նա վճեց բանալ այստեղ տղայոց հոգևոր
դպրոց, ուր կարող լինէին ամբողջ թիւից հա-
ւաքվել աշակերտներ—Աղաբից, Մօզդօկից, Ար-
մաւիբից, Ստաւրօպօլից և այլն Աստրախան, և
այստեղ ուսում առնել: Այդ հարցը տեսականա-
պէս վճովել էր, երբ խորէն եպիսկոպոսը հե-
ռացաւ այստեղից և նրա տեղը նշանակվեց ա-
ռաջնորդ Սերտակէս արքեպիսկոպոս Սերգա-
կեան, որը անցեալ դեկտեմբեր ամսին հրաւի-
րեց առաջնորդարան մօտ 150 մարդ հայերից՝
խօսելու ուսումնարանը բանալու հարցի մասին:
Ընդամենը հաւաքվել էին մօտ 50 մարդ: Սրա-
զանք բանալով ժողովը՝ բացատրեց ուսումնա-
րանի նշանակութիւնը, նրա կարեւորութիւնը
Աստրախանի թիւի համար, և վերջը առաջար-
կեց հանգանակութիւն բանալ փող ժողովելու
համար: Ներկայ գտնվող անդամները այնքան
բիշ էին, որ ամենքն էլ հաւատացած էին, թէ
հանգանակութիւնը աշխուրժիւն չի ունենայ,
բայց երբ հարցը հասաւ փող հաւաքելուն, մենք
զարմացմամբ տեսանք, թէ ինչ հնորայի և ա-
ռաւածեան ժողովուրդ են Աստրախանի բնակիչ-
ները: Այդ երեկոյ 47 մարդկանց մէջ հաւաքվեց
մօտ 17 հազար բուրլի: Հէնց նոյն երեկոյ ընա-
վեց յանձնաժողով վեց հոգեւոր, որը պէտք է
չարունակէ փող ժողովել: Թէև յանձնաժողովը
դեռ չէ սկսել իր գործունէութիւնը, բայց մինչև

այժմ ժողովրդից առանձին անդամներ կամեցել
են աւելացնել այդ դուսարի վրա իրանց սուրբը,
և այժմ փողի գումարը 30 հազար բուրլուց ան-
ցել է: Յայտ կայ, որ 50 հազար բուրլուց ասելի
հաւաքվի: Արդէն սկսված է տուն շինելու գոր-
ծը: Շինութիւնը պէտք է լինի Պօղոս և Պետրոս
եկեղեցու մօտ, մի ընդարձակ 50 սառնի գետ-
նի վրա: Գլխաւորը միայն ուսումնարանի չէնքն
է, որովհետև թեմից տարեկան 15 հազար բուրլի
եկամուտ կայ, որ պէտք է գործածվի բացվելի
ուսումնարանի պիտոյքի համար:

Մ. Ա.

ՆԱՄԱԿ ԱՐՄԱՌԻՑ

Փետրվարի 10-ին

Եթէ ուղում էք ամբողջ կովկասում գտնել մի
կենսօրն, որտեղ 6—7 հազար ապահովված հա-
յեր են ապրում, որտեղ սակայն 15—20 հողի
միայն հայերէն կարողա զիտնի, իսկ զրանցից
հազիւ 10 հողի են, որ կարողում են,—դրա
համար հարկաւոր է Արմաւիր գալ:

Սա միակ տեղն է, ուր ստղագրական խօսքը ոչ
մուտք և ոչ էլ աղքատութիւն ունի հասարակու-
թեան վրա: Եթէ կուզէք իմանալ ոչ մի բան աղ-
քեցութիւն չունի, բացի փողից: Մամուսնի
կուռք դարձրած՝ պաշտում է. դրան խնկար-
կում են, դրա հօր պատգամներին հնազան-
դում:

Իսկ Բարեգործական ընկերութեան տեղական
հիւղը իր 190—200 անդամներով, իր հազարնե-
րին հասնող եկամուտներով,—գուցէ կը նկատեն
մեզ: Բայց հեռուից միթիթարական այդ փաստը
կորցնում է իր փայլը, երբ մօտիկից ես զիտում:
Անցեալներում, մէկ օտարական, որը երկար
տարիներ Արմաւիրումն է վերաբնակվել, ասում
էր մեզ. «Երբ այստեղ խօսվում էր Բարեգործա-
կան ընկերութեան հիւղը բանալու մասին, իւ-
րաքանչիւր սուտարական ցանկանում էր ան-
պատճառ անդամ գրվել: Գիտե՞ք ինչու. զրանցից
իւրաքանչիւրը, չը գիտնի որտեղից լսելով հա-
մոզված էր, որ ինքը 5 բուրլի տալով՝ որ և է
տեղից պարգև կը ստանայ, և մի այնպիսի պար-
գև, որը կօշնի նրան ասելի աղքատութեամբ փող
վատակել: Բայց երբ բոլոր յոյսերն իրօր
անցան՝ անդամակցութիւնը կանդ առաւ:»

Ի դէպ, ինչ եղաւ այն մասնաժողովը, որ
ընտրվեց անցեալ դեկտեմբերի ընդհանուր ժո-
ղովում: Դա ընտրվեց աղքատներին, գաղթա-
կաններին խնամելու, նրանց պատասպանելու
նպատակով: Ինչ գործեց մասնաժողովը իր 6—7
անդամներով, ժողովեցին, ծրագիր կազմեցին,
թէ ամբողջ մեղքը գցելով այս կամ այն անհատի
վրա, ամեն բան մոռացութեան մատնեցին: Այս
վերջինը ամենից ճիշդն է երևում, որովհետև ոչ
մի չքաւոր չը միթիթարեց, իսկ մի քանի օր
առաջ մէկից մի հայ կին, իր երկու իրաւորված
հիւանդ զաւակներով տունէ տուն էր ման
գալիս և արտասուք թափելով հաց էր մօրում...

Ս—մ

ՆԱՄԱԿ ԽՐԱԿՈՒՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, մարտի 1-ին

«Արձագանք» լրագրիս:—Գուրք բարեհաճել
էք իմ նամակս, որ տպված էր «Մշակի» նախըն-
թաց համարում, կուղի զրախօսութիւն, և
ինձանից «խոնարհաբար խնդում էք ցոյց տալ,
թէ հայուի ոչ ուսուում, որ անդամի խօս-
քերի մէջ թիւ է տրված յեղաշրջումներ և ա-
ղաւորումներ:»

Ահա յայտնում եմ ձեզ, որ ոչ միայն ձեր
ցանկացածը, այլ և իմ նամակի միւս կէտերն
ես—թէ ձեր տղած հայիւն օրյկկաթով պատկեր
չէ, և գունաւորված է անձական համակրու-
թեան և հակակրութեան զգացմունքով—պատ-
րաստ եմ մի առ. մի ապացուցանել, բայց մի
պայմանով, որ իմ պատասխանը ստացվի «Ար-
ձագանքի» էջերում, որպէս զի ձեր ընթերցող-
ները միջոց ունենան բաղդատելու ձեր տպած
հայիւն իմ տալիք բացատրութեան հետ և կարո-
ղանան համոզվել, թէ ով է մեզանից զրախօսը:
Ուստի սպասում եմ որ դուք յայտարարեք, թէ
յանձն էք առնում իմ պատասխանս անփո-
փոխ տպագրել «Արձագանքում», օրից յետոյ
ես իսկոյն կը կատարեմ ձեր խնդրը, և կու-
ղարկեմ ձեզ իմ պատասխանը:

Լճնդոսի «Times» լրագրին հաղորդում
որ սուլիմանը Լճնդոսի օսմանեան գետա-
միջոցով բոլոր ուղարկեց լորդ Սլոքերի-
հայկական օպերայի ներկայացման
Շէֆուորթլի-րիի ինտարօնում, որ նշանակալ-
ւոր ամիսին Անգլիական գործակալը, որ
էր Կ. Պօլիս իրաւունք ձեռք բերելու այդ
րայի ներկայացման համար, նոյնպէս և հայկա-
գործակալը, որի հետ նա յարաբերութիւն
սկսեց, ձեռքբալիւրեցին և որ արձակու-
յալայմանով, որ նշանակեց կոչնդանն կապ
այայմանը:

ՀՐԱԽԷՐ ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՆԳԱՄ

Կիրակի օր, մարտի 3-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին Տափի թաղի (Քամոյեանց) ս. Գէորգ եկեղեցու մեծապատիւ ծխականները հրաւիրուեալ են յիշեալ եկեղեցին, սուրբ պատարագից յետոյ, ծխականներէջ ժողով կազմելու, ուր քննվելու են հետեւեալ հարցերը՝

ա) Եկեղեցւոյ օժանդակութեամբ պահպանվող Եւրոպացւոց եկեղեցու գաւթնաւ գտնված աղայոց դպրոցի հոգաբարձական ընտրութեան համար պատգամաւորներ ընտրութիւն:

բ) Քաճառայացւոյ ընտրութիւն հանգուցեալ Սարգիս քն. Բէգեւադարեանցի փոխարէն (որ միայն իր ծխականներն են պարտաւոր ընտրելու):

Այս անգամ ընտրութիւնը կայանալու է չը նայելով ծխականների թիւի որքանութեանը. առանձին հրաւիրատուներ չեն բաժանվելու, ուստի մեծապատիւ ծխականները ներքոյ յիշատակեալ կանոնադրութեան յօդուածները պէտք է առնեն ի նկատի:

30ր. 10. Յանդամոց իւրաքանչիւր անդաման գերազանց ընդ արական սեռի աւագագոյն միայն մասնակցի, հասակաւ ոչ պակաս 25 ամաց. իսկ եթէ աւագագոյն չը կարէ մասնակցել, մասնակցէ մինչ յանդամոց տան, որ չիցէ պակաս քան 25 ամ:

30ր. 11. Ի ցուցակ ընտրողաց մարթէ մոծանել զայնպիսիս և եթ ի նորեկ ծխականաց, որք գէթ զամ մի եղեալ են ծուխ միւջ եկեղեցւոյ:

30ր. 13. Եթէ ծխականը տեղափոխին ըստ ընտրութեան հոգեւոր իշխանութեան, այլ ոչ ըստ ինքնանայ իւրեանց, յայն դէպս նոքա մոծանին անյաճախ ի ցուցակ և վայելեն գնախնին իրաւունք ընտրողաց:

1—1 Գործակալ եկեղեցեաց Տփլիսի Գևորգ ա. քն. ԽԱՐԱԶԱՆՅ

ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՅՈՅ ԲԱՐԵԴՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ յայտնում է ի գիտութիւն ընկերութեան անդամներին, որ կիրակի, մարտի 3-ին, երեկոյեան ժամը ուշիւ 7-ին, Թիֆլիսի դումայի դահլիճում կը կայանայ անցեալ ընդհանուր ժողովի նիստի շարունակութիւնը:

(№ 25) 1—2

ՊԵՐՄԻ ՆԱՀԱՆԳՈՒՄ ԳՏԵՎՈՂ ՊՈԺԵՎՍԿԻ
ԵՐԿԱՐԱՇԵՆՈՒԹԵԱՆ և ՄԷՔԱՆԻԿԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐ
ԱԼԷՔՍԱՆԴԵՐ ՎՍԷՎՈԼՈԴՈՎԻՉ
ՎՍԷՎՈԼՈԺՍԿՈՒ

ԱՍՏՐԱՆ ԲԱՆԿԱՅԻՄ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ Է ԳՈՐԾԱՐԱՆԱԿԱՆ ԳՆԵՐՈՎ ՊՈԺԵՎՍԿԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆՈՒՄ ԾԻՆՎՈՂ

ՏԱՆԻՔՆԵՐ ԾԱԾԿԵԼՈՒ ԵՐԿԱԹԷ ԹԻԹԵՂՆԵՐ

Բարձր յատկութեան, կալուած, տանիքների համար անփոխարինելի. ներքը պիտի կաշուէ և, որի պատճառով ոչ ոչ է պէտք լինում ներքի և երկաթի շառ երկար է դիմանում: Տանիքի երկաթէ թիթեղները, երկարութիւնը 2 արշին և լայնութիւնը 1 արշին, Ատորախանում, պահեստում ծախվում է ՏԱՆԻՔՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ:

5 պուզանոց կապոցը պարունակում է	Գինն է	5 պուզանոց կապոցը պարունակում է	Գինն է	5 պուզանոց կապոցը պարունակում է	Գինն է
1-ին տեսակի	պուզը	2-րդ տեսակի	պուզը	3-րդ տեսակի	պուզը
26 թերթ . . .	2 ր. 85 Կ.	27 թերթ . . .	2 ր. 80 Կ.	27 թերթ . . .	2 ր. 40 Կ.
25 թերթ . . .	2 ր. 80 Կ.	26 թերթ . . .	2 ր. 75 Կ.	26 թերթ . . .	2 ր. 35 Կ.
24 թերթ . . .	2 ր. 75 Կ.	25 թերթ . . .	2 ր. 70 Կ.	25 թերթ . . .	2 ր. 30 Կ.
23 թերթ . . .	2 ր. 70 Կ.	24 թերթ . . .	2 ր. 65 Կ.	24 թերթ . . .	2 ր. 25 Կ.
22 թերթ . . .	2 ր. 65 Կ.	23 թերթ . . .	2 ր. 60 Կ.	23 թերթ . . .	2 ր. 30 Կ.
21 թերթ . . .		22 թերթ . . .	2 ր. 55 Կ.	22 թերթ . . .	
20 թերթ . . .		21 թերթ . . .		21 թերթ . . .	
19 թերթ . . .		20 թերթ . . .		20 թերթ . . .	
18 թերթ . . .		19 թերթ . . .		19 թերթ . . .	
17 թերթ . . .		18 թերթ . . .		18 թերթ . . .	
16 թերթ . . .		17 թերթ . . .		17 թերթ . . .	
15 թերթ . . .		16 թերթ . . .		16 թերթ . . .	
14 թերթ . . .		15 թերթ . . .		15 թերթ . . .	
13 թերթ . . .		14 թերթ . . .		14 թերթ . . .	
12 թերթ . . .	2 ր. 10 Կ.	13 թերթ . . .		13 թերթ . . .	
11 թերթ . . .		12 թերթ . . .		12 թերթ . . .	
10 թերթ . . .		11 թերթ . . .		11 թերթ . . .	
9 թերթ . . .		10 թերթ . . .		10 թերթ . . .	
8 թերթ . . .		9 թերթ . . .		9 թերթ . . .	
7 թերթ . . .		8 թերթ . . .		8 թերթ . . .	
6 թերթ . . .		7 թերթ . . .		7 թերթ . . .	
5 թերթ . . .		6 թերթ . . .		6 թերթ . . .	
4 թերթ . . .		5 թերթ . . .		5 թերթ . . .	
3 թերթ . . .		4 թերթ . . .		4 թերթ . . .	

ԳՈՑԼԵՐԻ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ՄԱՆՐ ԻՐԵՐԻ ՀԱՄԱՐ (ՍԱԳԱԹ)							
5 պուզանոց կապոցը պարունակում է	Գինն է	5 պուզանոց կապոցը պարունակում է	Գինն է				
4-րդ տեսակի	պուզը	5-րդ տեսակի	պուզը				
28 թերթ . . .	2 ր. 15 Կ.	Կապոցի մէջ խառն 13-ից մինչև 28 թերթ	1 ր. 80 Կ.	Թերթերի չափը	Գինն է		
25 թերթ . . .				1 արշինանոց .	1 ր. 70 Կ.		
24 թերթ . . .				3 քառորդանոց .	1 ր. 60 Կ.		
23 թերթ . . .				2 քառորդանոց .	1 ր. 50 Կ.		
22 թերթ . . .	2 ր. 10 Կ.					Կտորներ.	
21 թերթ . . .						4 վերջականոց .	1 ր. 40 Կ.
20 թերթ . . .						1 վերջականոց .	1 ր. 30 Կ.
19 թերթ . . .							
18 թերթ . . .							
16 թերթ . . .							
15 թերթ . . .							
14 թերթ . . .							
13 թերթ . . .							

Օտարաբաղայի գնորդներից պատէրը և փողը ստանալուց յետոյ, երկաթը ուղարկվում է անմիջապէս ցոյց տուած հասցեով: Որտեղ կան փոխադրական և չափաւանդային գրասենականներ և երկաթուղիներ, երկաթը կարող է ուղարկվել վերադիր վճարով, բայց միայն այն ժամանակ, երբ գնորդներից ստացվի կանխավճար ոչ պակաս 10%: Երկաթը ուղարկվում է գնորդների հաշուով և պատանդաւորութեամբ, ոչ պակաս 5 պուզանոց կապոցից: Պահեստը գտնվում է ԱՍՏՐԱՆԱՆՈՒՄ, Большая Демидовская ул., въ Агарян. ряду, городской корпусъ, № 6-й. Գրասր պահանջները ուղղել այս հասցեով: доверенному Пожескихъ заводовъ А. В. Всеволодскаго Александру Михайловичу Соронину, въ г. Астрахань, Старо Мултановская улица, д. П. А. Молькова, около Пешеходнаго моста чрезъ р. Кутумъ. Հասցէ հեռագրիւնների համար՝ Астрахань, Соронину. Պատուէրներով երկաթը կուղարկվի անմիջապէս

1—1

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս Ի Ա Ռ Ե Ի Տ Բ Ա Կ Ա Ն Ն Ե Ր Ի Ա Ի Ա Գ Ը

Հրաւիրում է Թիֆլիսի առաջին և երկրորդ կարգի պ.պ. վաճառականներին ներկայ լինել

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻՆ

Պրը տեղի պիտի ունենայ կիրակի օր, մարտի 3-ին, առաւօտեան 11¹/₂ ժամին քաղաքային դումայի դահլիճում: Պարապմունքի առարկաներն են՝ 1) ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ 1895 թ-ի ԵԼՔԻ ՈՒ ՄՈՒՏՔԻ ՀԱՇԻՒՆԵՐԻ, և ուրիշ գործերի, որոնք վերաբերում են առևտրականներին. 2) ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԱՌԵՏՐԱԿԱՆ ԱՌԱՎԻ ՆԻ ՆՐԱ ԸՆԿԵՐՆԵՐԻ, 1896 թ-ի համար:

1—1

ՔԻՄԻԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ԲԻՍ-ԳՈՒՏՄԱՆԻ

(Տնային գործածութեան համար)

ՍՄԲԱՎԱՅԻՆ ՋԼԹ, ամալները պնդացնելու կաղապարներ և սնանկութեան համար: Նա պահպանում է ամալները ճարճելուց և նպաստում է նրանց կանոնաւոր աճման: Արուակի ԳԻՆԸ՝ 60 Կ. 1 ր.

ԿԱՇՈՒԻ ՕՍՄԱՆԵԼԻՔ, կաղապարում է ամեն տեսակ կաշի, պահպանում է նրան խնամաւորութեան: Բորբոսումից, չիւում է նրան անխախտելի և ձկնու. այս օժանդակը անփոխարինելի է որսորդական և ուրիշ կոշիկների, չափաւորների, սանձերի, ձիի սարքի, չէմպանների և ուրիշ կաշուէ առարկաների համար: ԳԻՆԸ՝ 75 կօպ:

ԹԱՄԲԱՅԻՆ ՍԱՊՈՒՆ (յատկապէս սպիտակ կաշուց չինած թմբերի համար): Գործ է անվում մեծ աջողութեամբ ամեն տեսակ սպիտակ և դանդաղ գոյների կաշի մաքրելու: ԳԻՆԸ՝ 1 ր. 25 կ.:

Ծախվում է զեղարարական և կաշեղէն ապրանքների խանութներում:

Գլխաւոր պահեստը Բարձրագոյն հաստատում՝ զեղարարական ապրանքների կովկասեան ընկերութեան մէջ, Թիֆլիս և Բագու:

(№ 22) 2—50

Հ Ա Յ Գ Ո Ր Ծ Ի Չ Ն Ե Ր Ի Պ Ա Տ Կ Ե Ր Ն Ե Ր Ը

Լուսանկար Տէր-Ղևորդեանի մօտ վաճառվում են հետեւեալ հայ գործիչների պատկերները՝

Հագեւորականներ. հինգերորդ դարու գործիչներից՝ ՍԱՀԱԿ և ՄԵՍՐՈՊԻ: Ժամանակակիցներից՝ ՆԵՐՍԵՍ V, ԳԵՈՐԳ IV, ՄԱԿԱՐ և ՄԿՏԻՉ կաթողիկոսների, ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԱԼԷԱՌԻՃԱՆԻ (կաթողիկոս Կիլիկիայի), ՄԱՏԹԵՈՍ ՊԱՏՐԻԱՐԿ ԻԶՄԻՐԼԵԱՆԻ, ԱՐԻՍԱԿԷՍ ԱՐԲԵՊԻՍԿԱՊՈՍ ՍԵՒՐԱԿԱՆԻ, ԽՈՐԷՆ ՆԱՐԳԷՍԻ և ուրիշ արժանաւոր հոգեւորականների:

Նոյն տեղը վաճառվում են. ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԹՐՈՒՆՈՒ, ՐԱՖԱԻԼ, ՌԱՖԱՅԵԼ ՊԱՏՐԻԱՆԵԱՆԻ, ՇԵՐԵՆՅԱՆ, ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ ՆԱԶԱՐԵԱՆՅԱՆ, Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ, Պ. ԱԴԱՄԵԱՆԻ (բոլոր դերերում նկարված), ԽՄԲԱԿԻՐՆԵՐԻ, կենդանի ԳՐՈՂՆԵՐԻ, նշանաւոր հայ կԱՆԱՆՅ՝ Ս. ՏԻՍԱԿԻ, ՄԱՐԻԱՄ ՄԷԼԻԻ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ-ԱՐԹՐՈՒՆՈՒ, «ՄԵՍԿԻ» ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐԻ յօրեկանական ալբոմը, նմանապէս ուրիշ զանազան գործիչների լուսանկարները:

Վերջիւնեալ պատկերները արժեն՝ մեծաւոր 3 րուբլի, ՄԻՋԱԿ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐԸ 1 րուբլի, ԿԱԲԻՆԵՏԱՅԻՆ կոշիկած պատկերները՝ 40 կօպէկ, ՎԻՋԻՏ կոշիկած պատկերները՝ 20 կօպէկ:

Հասցէ՝ ТИФЛИСЬ, Фотография Теръ-Гевондянца (На Михайловск. мосту). Հաստատար՝ ծախսը գնողի վրա է:

(№ 117) 6—10

ՆԱԽԱԶԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆ

Մեծ պահանջը և ահազին հոշակը մեր հնարած

ԾԱՂԿԵԱՅ ՕՂԻՎՈԼՈՒՆ

ԳԼԻՅԵՐԻՆԵԱՆ ՍԱՊՈՒՆ ՆԿԱՐՆԵՐՈՎ

ԳԼԻՅԵՐԻՆԵԱՆ ՓՈՇԻՒ

ԷԿՍՏՐԱԿՏ ՊԱՐԱԿԱՅՆ ԵԱՍԱՄԱՆԻ ՆԻ ԲԷՋԷՒՍՅԻ ԾԱՂԻԿՆԵՐԻՅ

ՕՐԻՆԱԿԵԼԻ ԱՐԿԻԿՆԵՐ և այլն

ստիպում է մեզ հետ միջոցներին ՆՄԱՆՅՆԵԼ ոչ միայն անունները, այլ և մեր մասնագիտութիւնների ներքին սարքին, որպէս զի զբանով մոլորեցնեն հասարակութիւնը և այդպիսով մեծացնեն իրանց արդիւնների վաճառումը, և այդ պատճառով խնդրում ենք պատուարժան գնորդներին, մեր արդիւնները գնելու ժամանակ, առանձին ուշադրութիւն դարձնել ֆիրմայի և գործարանական մարկայի վրա:

Բարձրագոյն հաստատված ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

ԲՐՈԿԱՐ ԵՒ ԸՆԿ.

11—12 (№ 73—ամս. 25)

ՄԻՋՈՑ ԽՆՐԻՈՒԽԻ ԴԵՄ

Բժշկական զեղարարական թոյլաւորված

ՕԼԿԱՍՏՐՈՒՄ ՆՈՒԳԻԼԻՆ

Մ. Լ. ԺԻՐՄՈՒՆՍԿԻ

Ծախվում է 40 կօպէկով

Գեղարգրական Ապրանքների վաճառման կովկասեան ընկերութեան մէջ՝ Թիֆլիս (№ 22) 30—30